

Temetők Mezőberényben

Mezőberény újra települése 1723-ban kezdődött, először evangélikus szlovákok, majd németek és végül református magyarok érkeztek, és kialakították a sajátos elrendezésű, három középpontú települést. A későbbiekben románok és cigányok is megtelepedtek, ezzel is színesítve a vallási elkülönülést, lévén, hogy ők többségében görög ortodox vallásúak voltak.

A római katolikus valláshoz tartozók főleg az uradalom tisztviselőiből kerültek ki, ők sokáig jelentős kisebbséget alkottak.

A XIX. század közepétől, főleg a vasút kiépülése után, a kereskedelem fejlődése nyomán jelentős zsidó népesség is megtelepedett Berényben, mindezt a korabeli összeírások adatai is alátámasztják.

A hitélet, oktatás, sőt bizonyos mértékig a helyi gazdaság színterei a templomok, a közelükben felépült iskolák, üzletek voltak, a település irányítását a választott tisztviselők (bíró, törvénybíró, esküdtek) végezték, munkájukat a mindenkori jegyző segítette.

Ez az elkülönülés a temetők létrejöttében is évszázadokig megvolt, azok vélhetően az éppen beépült településrészek közelében. Mivel Berény az évszázadok során szépen fejlődött, lakossága folyamatosan nőtt, ennek következtében mindig új utcákat nyitottak meg, a település területe is növekedett ezáltal.

A temetőkről sok feljegyzéssel nem találkoztam, az egyházi anyakönyvek bejegyzései, és a korabeli térképek segítenek ennek vizsgálatában.

Mezőberényről már a XVIII. században is készültek leírások (Markovitz Mátyás, Petik Ambrus által), de ezekben nem olvashatunk a temetőkről, miként az 1814-ben kiadott, első, korszakalkotó, részletes Berény történetben sem (Skolka András: A Békés vármegyei Mező Berény történeti – topográfiai leírása).

A XVIII. század vége felé készült térképek nyújtanak támpontot, ami alapján meghatározhatjuk a korabeli temetők elhelyezkedését a belterülethez viszonyítva. Mivel a szlovák és a német evangélikus egyház a hivatalos különválásig, és a két saját, napjainkban is álló templom (1789, 1797) felépítéséig közös templomot használt (1745-ig az anyakönyvek vezetése is közös volt), valószínűleg a temetkezési hely is közös volt.

Erre utal az Első Katonai Felmérés (1782 – 1785) térképe, amelyen két temető van feltüntetve: egy a település északi részén, a szlovák „végen”, a másik pedig a déli részén, a magyar „végen”.

A Második Katonai Felmérés (1819 – 1869) térképe, amelyen Berény látható, 1858 után készült, mivel szerepel rajta a Szolnok – Arad vasútvonal és az állomás is: három temető rajza szerepel, a későbbiekben hosszú ideig használt gyomai úti német evangélikus, a település északi részén a szlovák evangélikus, valamint a déli részen, már kisebb területen a református magyar.

A XIX. század közepének legpontosabb ábrázolását a porták, malmok, temetők szempontjából is a Kerekes József mérnök által alkotott „Mező-Berény helység fekvésének térrajza, mely belső terület mérnöki felméréstől 1856-ban” című térkép nyújtja.

Betűvel jelölte a következő temetőket:

a/ Magyar (Ó) temető – ezt két évre rá átvágták a vasútépítéskor, helyette kapott telket az egyház a mostani református temető helyén

b/ a Magyar-temető végében már látható az „Oláh-temető” rajza az akkor itt élt görögkeleti vallásúak temetkezési helye

c/ a Gyoma felé vezető út baloldalán a Német-temető, azzal szorosan összekapcsolódva a

d/ római katolikus és az

e/ zsidó temetővel, végül

f/ a már hosszú ideje a település északi részén, a mostani Kinizsi utca közelében, ott lévő Szlovák-temető

A lakosság folyamatos növekedése miatt új temetőknek jelöltek ki helyet, az 1870-1880-as évek fordulóján: a Gyomára vezető út jobb oldalán a német Újtemetőt, a „Tót-gát”, most Jeszenszky utca végén pedig az új Szlovák-temetőt, és a már említett új Magyar-temetőt a vasút túloldalán. Ezek a temetők már megtalálhatók az 1883-as kataszteri térképen, és az 1928-as, új utcanév-kialakításhoz kapcsolódó, Govrik László községi mérnök által készített belterületi térképen is.

Az 1913-as kataszteri telekkönyvben további érdekességeket találhatunk: a görögkeleti temető közelében saját helyrajzi számmal jelölt nazarénus és unitárius temetőt is felfedezhetünk. Ezek a temetők a baptista vallásúaknak is temetkezési lehetőséget biztosítottak.

Az ezután következő évtizedekben fokozatosan felszámolták a régi református magyar, evangélikus szlovák és görögkeleti temetőket, emléküket már csak a korabeli térképek őrzik.

Kialakítottak viszont új temetőt is, az izraelita hitközség még a második világháború kitörése előtt jelölte ki, szintén a Gyomára vezető út baloldalán, a réginél kissé távolabb.

A világháború tragikus eseményei nyomán a zsidó temetőket lezárták, temetkezésre a felekezeti (evangélikus német és szlovák, református magyar és római katolikus), valamint az úgynevezett „felekezeten kívüliek” temetőjében volt lehetőség.

Ez az állapot az 1960-as évek végéig állott fenn: 1968-ban a korabeli községi tanács és a református egyházközség, valamint négy másik tulajdonos megállapodott a református temető egy részének, és földterületek (12 kat. hold és 381 négyszögöl nagyságban, 341 136,- forint értékben – nem érintette a temetőgondnok portáját és az újtemető részt) átadásáról a tanács részére, megkezdődött a Köztemető kialakítása.

A tervezési munkákat a Békés megyei Tanácsi Tervező Vállalat, a ravatalozó kivitelezését a helyi tanács Építő és Parkosító Üzeme végezte el.

A munkálatokkal párhuzamosan a tanács 1/1970. számú rendelete meghatározta a temetések további rendjét. A határozat rendelkezései szerint a felekezeti (evangélikus, református, római katolikus) temetőkben a korábban megváltott sírhelyekre 1975. december 31-ig lehetett temetkezni, utána ezeket a temetőket lezárták (mindez a felekezeten kívüliek temetőjére nem volt érvényes).

A köztemető és a ravatalozó átvételére Mezőberény tanácsi, üzemi, szövetkezeti, egyházi és társadalmi szervezetei vezetőinek jelenlétében 1970. április 20-án került sor, a Köztemetőt május 1-től lehetett igénybe venni.

A rendszerváltozás után a felekezetek újra kérvényezték a temetők megnyitását, az előírt feltételek teljesítése, a szükséges engedélyek beszerzése után erre az 1990-es évek elejétől nyílt ismét lehetőség, az egyházközségek napjainkban is végeznek temetési szertartásokat az egyházi temetőkben.

A mezőberényi temetők napjainkban:

Köztemető (Ókert)

Református („magyar”) temető, a Köztemető szomszédságában

Német evangélikus Újtemető, a Gyomára vezető út jobboldalán

Német evangélikus Ótemető (lezárva), a Gyomára vezető út baloldalán (az Újtemetővel szemben)

Római katolikus temető, a Gyomára vezető út baloldalán, a német Ótemető szomszédságában

Régi zsidó temető (lezárva), a római katolikus és a német Ótemető közelében

Új zsidó temető (lezárva), a Gyomára vezető út baloldalán, a Nett Front Kft. telephelyén túl

Szlovák evangélikus („Tót”) temető a Jeszenszky utca végén, a Thököly Imre utca mellett

„Felekezeten kívüliek” temetője a felüljáró után, a Csabai út mellett a baloldalon

Források:

Mezőberény Nagyközség iratai 1737 – 1950 (MNL Békés Vármegyei Levéltára, Gyula)

Mezőberény Nagyközségi Tanács iratai, 1950 – 1990 (MNL Békés Vármegyei Levéltára, Békés)

Szerk. Dr. Szabó Ferenc: Mezőberény története 1723 – 1973 (Mezőberény, 1973)

Dr. Bonyhai Eiler Mihály: Mezőberény monográfiája (Mezőberény, 1933 – 1934)

Fabók Ferenc: A Mezőberényi II. kerületi evangélikus egyházközség története a kezdetektől a XIX. század végéig (kézirat, é. n.)

Köhler Julia: Történetünk (Mezőberény, 2010)

A mezőberényi II. kerületi evangélikus egyházközség története (Mezőberény, 2000)

Mezőberény, 2025. március 18.

Henger Péter

a Mezőberényi Helytörténeti és Tájvédelmi Egyesület

elnöke

MEZŐBERÉNYI HELYTÖRTÉNETI
ÉS TÁJVÉDELMI EGYESÜLET
5650 Mezőberény, Fő u. 6.
Adószám: 18394427-1-04
Bank: 53200046-11081351